

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.002.04.2023

Pan
Renald Partyka
Podkarpacki Wojewódzki Inspektor Jakości
Handlowej Artykułów
Rolno-Spożywczych
w Rzeszowie
ul. Lubelska 46
35-233 Rzeszów

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

R/23/001 – Działania podejmowane na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w Rzeszowie, ul. Lubelska 46 35-233 Rzeszów ¹ .
Kierownik jednostki kontrolowanej	Podkarpackim Wojewódzkim Inspektorem Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych od dnia 5 kwietnia 2016 r. jest Pan Renald Patyka ² .
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania podejmowane przez wojewódzką inspekcję jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2023 (do dnia zakończenia czynności kontrolnych) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na działalność jednostki w zakresie objętym kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ³ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontrolerzy	Małgorzata Milanowska – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/6/2023 z dnia 5 stycznia 2023 r. Robert Szwagiel – doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/5/2023 z dnia 5 stycznia 2023 r. (akta kontroli str. 2-3; 220)

¹ Zwany dalej: Inspektoratem.

² Zwany dalej: Inspektorem.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, zwanej dalej: ustawą o NIK.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Inspektorat nie reagował na liczne doniesienia medialne potwierdzające zarówno powszechne i stale rosnące spożycie napojów energetyzujących⁵ przez dzieci i młodzież jak i ich szkodliwość, tłumacząc to brakiem wiedzy. Jej brak skutkował nieujęciem w planach kontroli zagadnień dotyczących oceny jakości handlowej energetyków oraz prawidłowości oznakowania, a w konsekwencji nieprzeprowadzeniem w tym zakresie żadnych kontroli. Z tego powodu nie podjęto też żadnych działań ukierunkowanych na ograniczenie ich dostępności i spożywania. Biorąc pod uwagę skalę zjawiska wśród młodych ludzi oraz stwierdzone przez Inspektorat nieprawidłowości, w wyniku zleconych przez NIK kontroli, uzasadnionym jest w ocenie NIK, uwzględnienie energetyków podczas sprawowania kontroli jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych i wykorzystanie wynikających z przepisów prawa kompetencji w tym zakresie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania podejmowane przez wojewódzką inspekcję jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.

Opis stanu faktycznego

Liczne doniesienia medialne powołujące się na opinie lekarzy i specjalistów wskazują na powszechne i stale rosnące spożycie szkodliwych dla dzieci i młodzieży napojów energetyzujących.

Na pytanie, czy problem ten był przedmiotem zainteresowań Inspektoratu Pan Renald Partyka, Podkarpacki Wojewódzki Inspektor Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w Rzeszowie wyjaśnił, że *Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych kontroluje jakość handlową artykułów rolno-spożywczych na zgodność z obowiązującymi przepisami o jakości handlowej lub deklaracją producenta. Inspektor nie posiada więc kompetencji naukowo-badawczych oraz uprawnień do oceny wpływu żywności na zdrowie. Mając powyższe na uwadze nie jest uprawniony do podejmowania działań. Inspektor nie posiadał wiedzy na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież oraz nie występował do innych organów z wnioskami o podjęcie działań ograniczających dostępność ich spożywania.*

(akta kontroli str. 7-10)

Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 1 lit. a i c ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych⁶, do zadań Inspekcji należy nadzór nad jakością handlową artykułów rolno-spożywczych, a w szczególności:

- kontrola jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych w produkcji i obrocie, w tym wywożonych za granicę,
- dokonywanie oceny i wydawanie świadectw w zakresie jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Napój energetyzujący (ang. energy drink) to potocznie napój energetyczny i energetyk, inny niż napój izotoniczny – pobudzający, przeważnie gazowany napój bezalkoholowy, z reguły zawierający kofeinę, taurynę i guaranę. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nap%C3%B3j_energetyzuj%C4%85cy. Zwany dalej: napojem energetyzującym, napojem energetycznym lub energetykiem.

⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 1688 ze zm.

Kontrola jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, zgodnie z art. 23 ust. 1 pkt 1 ustawy, ma na celu sprawdzenie, czy artykuły rolno-spożywcze spełniają wymagania w zakresie jakości handlowej określone w przepisach o jakości handlowej oraz dodatkowe wymagania dotyczące tych artykułów, jeżeli ich spełnienie zostało zadeklarowane przez producenta.

Zgodnie z art. 31 ust. 1 i 2 ustawy *o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych*, ocena jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych dokonywana jest na wniosek zainteresowanego przedsiębiorcy. Polega ona na sprawdzeniu, czy artykuły rolno-spożywcze spełniają wymagania w zakresie jakości handlowej określone w przepisach o jakości handlowej oraz dodatkowe wymagania dotyczące tych artykułów, jeżeli ich spełnienie zostało zadeklarowane przez producenta.

Inspektorat nie sprawdzał jakości handlowej napojów energetyzujących w ramach kontroli planowych i doraźnych.

(akta kontroli str. 4-6)

Inspektor wyjaśnił, że zadania jakie realizuje Inspektorat wyznacza ustawa o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, zgodnie z którą kontroluje artykuły rolno-spożywcze pod względem wymagań jakości handlowej, oznaczającej cechy artykułu rolno-spożywczego dotyczące jego właściwości organoleptycznych, fizykochemicznych i mikrobiologicznych w zakresie technologii produkcji, wielkości lub masy oraz wymagania wynikające ze sposobu produkcji, opakowania, prezentacji i oznakowania, nieobjęte wymaganiami sanitarnymi, weterynaryjnymi lub fitosanitarnymi.

Według art. 4 ust. 1 ww. ustawy wprowadzane do obrotu artykuły rolno-spożywcze powinny spełniać wymagania w zakresie jakości handlowej, jeżeli w przepisach o jakości handlowej zostały określone takie wymagania, oraz dodatkowe wymagania dotyczące tych artykułów, jeżeli ich spełnienie zostało zadeklarowane przez producenta.

W ramach posiadanych kompetencji inspektorzy dokonują m.in. sprawdzenia prawidłowości i rzetelności informacji przekazywanych konsumentowi końcowemu, zawartych w oznakowaniu artykułów rolno-spożywczych z uwzględnieniem składników użytych do wytworzenia danego artykułu.

Napoje energetyczne należą do napojów bezalkoholowych.

Zakres kontroli realizowanych przez Inspektorat jest zgodny z programami kontroli opracowanymi przez Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych dla poszczególnych tematów kontroli i grup artykułów rolno-spożywczych, wskazanych do realizacji.

Od stycznia 2020 r. do 31 grudnia 2022 r. na zlecenie Głównego Inspektora przeprowadzono kontrole planowe napojów bezalkoholowych, wśród których nie było napojów energetyzujących. Napoje bezalkoholowe, w tym energetyczne nie były objętymi również kontrolami doraźnymi.

(akta kontroli str. 4-6)

Inspektorat w ramach oceny jakości handlowej nie dokonywał kontroli napojów energetyzujących, a tym samym nie wydawał świadectw jakości handlowej, dotyczących tych napojów, gdyż nie składano wniosków w tym zakresie.

(akta kontroli str. 4-6)

Do Inspektoratu nie wpływały skargi, wnioski, petycje i sygnały konsumenckie dotyczące niewłaściwej jakości handlowej napojów energetyzujących.

(akta kontroli str. 4-6)

Inspektorat nie otrzymał żadnych informacji o niebezpiecznym wpływie energetyków na zdrowie dzieci i młodzieży.

(akta kontroli str. 4-6)

Inspektor wyjaśnił, że *nie inicjował i nie brał udziału w działaniach mających na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie działań ograniczających dostępność i spożywanie energetyków, gdyż Inspekcja nie jest właściwa rzeczowo w tym zakresie. Inspektorat nie posiada kompetencji naukowo-badawczych oraz uprawnień do oceny wpływu żywności na zdrowie. Posiada kompetencje do kontroli jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych na zgodność z obowiązującymi przepisami o jakości handlowej lub deklaracją producenta.*

(akta kontroli str. 4-6)

Inspektorat nie wdrażał, nie monitorował, nie oceniał realizacji ogólnopolskich i innych programów edukacyjnych dotyczących w szczególności napojów energetyzujących.

(akta kontroli str. 4-6)

W związku z niekontrolowaniem przez Inspektorat jakości handlowej energetyków oraz ich oznakowania, dyrektor Delegatury NIK w Rzeszowie zlecił Inspektorowi przeprowadzenie kontroli doraźnej w dwóch podmiotach produkujących napoje energetyczne oraz w pięciu podmiotach sprzedających je.

Inspektorat skontrolował łącznie 12 napoi, z tego trzy napoje na etapie produkcji oraz dziewięć znajdujących się w handlu detalicznym. W trakcie prowadzonych czynności pobrano (z każdej kontrolowanej partii) próby do badań laboratoryjnych oraz dokonano oceny oznakowania tych produktów. Przeprowadzone badania nie wykazały nieprawidłowości, tj. badane parametry fizykochemiczne były zgodne z deklaracjami producentów na etykiecie. Zlecone przez NIK badania obejmowały takie parametry jak: zawartość kofeiny, tauryny, niacyny, cukrów – na zgodność z deklaracją w oznakowaniu oraz obecność substancji słodzących i konserwujących – w przypadku kiedy substancje te nie były deklarowane w oznakowaniu.

Kontrola oznakowania produktów w trzech partiach (w dwóch podmiotach) stwierdziła *nw.* nieprawidłowości:

- brak danych adresowych na jednym produkcie podmiotu wprowadzającego towar na rynek poprzez wskazanie jedynie podmiotu, dla którego wyprodukowano napoje, co było niezgodne z art. 9 ust. 1 lit. h rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. *w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylecia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004⁷*, zgodnie z którym obowiązkowe jest podanie danych szczegółowych, tj. nazwy lub firmy i adresu podmiotu prowadzącego przedsiębiorstwo spożywcze – tj. podmiotu, pod którego nazwą lub firmą jest wprowadzany na rynek dany środek spożywczy lub – jeżeli ten podmiot nie prowadzi działalności w Unii – importer danego środka na rynek Unii;

- informacje: „pasteryzowany” oraz „gazowany” nie zostały umieszczone przy nazwie jednego produktu, co naruszało treść załącznika VI część A pkt 1 ww. rozporządzenia, zgodnie z którym nazwa danego środka spożywczego zawiera dane szczegółowe dotyczące warunków fizycznych tego środka spożywczego lub szczególnego przetwarzania jakemu został on poddany (np. sproszkowany, ponownie zamrożony,

⁷ Dz. U. UE L 304 z 22 listopada 2011 r., str. 18 ze zm.

liofilizowany, głęboko mrożony, zagęszczony, wędzony) bądź dane takie towarzyszą nazwie, we wszystkich przypadkach, w których pominięcie takiej informacji mogłoby wprowadzić nabywcę w błąd. W związku z tym przy nazwie: *Napój energetyczny* należało umieścić informacje o procesie pasteryzacji, któremu produkt został poddany oraz że jest to napój gazowany;

- niewłaściwą treść ostrzeżenia dotyczącą napojów o wysokiej zawartości kofeiny poprzez podanie następującej informacji na jednym produkcie: *Niezalecany dla dzieci, kobiet w ciąży, karmiących piersią, diabetyków oraz osób wrażliwych na kofeinę. Wysoka zawartość kofeiny: 32 mg/100 ml*, podczas gdy należało podać: *Wysoka zawartość kofeiny; nie zaleca się stosowania u dzieci, kobiet w ciąży i kobiet karmiących piersią (32 mg/100 ml)*. Stanowiło to naruszenie załącznika III pkt 4.1 cyt. rozporządzenia, zgodnie z którym w przypadku napojów, z wyjątkiem napojów na bazie kawy, herbaty lub ekstraktu kawy lub herbaty, w przypadku gdy nazwa środka spożywczego zawiera określenie „kawa” lub „herbata”, które: – są przeznaczone do spożycia w stanie niezmodyfikowanym i zawierają kofeinę, niezależnie od jej źródła, w proporcji przewyższającej 150 mg/l, lub – występują w postaci skoncentrowanej lub suchej i po przygotowaniu do spożycia zawierają kofeinę, niezależnie od jej źródła, w proporcji przewyższającej 150 mg/l etykietowanie produktu musi zawierać dane szczegółowe: *Wysoka zawartość kofeiny; nie zaleca się stosowania u dzieci, kobiet w ciąży i kobiet karmiących piersią*, w tym samym polu widzenia co nazwa napoju, po czym w nawiasach, zgodnie z art. 13 ust. 1 niniejszego rozporządzenia, umieszcza się informację dotyczącą zawartości kofeiny wyrażonej w mg na 100 ml;

- podanie na jednym produkcie w tabeli wartości odżywczej informacji o zawartości kofeiny i tauryny, które nie są elementami informacji o wartości odżywczej przewidzianymi w przepisach prawa. Stanowiło to naruszenie art. 30 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011, zgodnie z którym treść obowiązkowej informacji o wartości odżywczej, o której mowa w ust. 1, może zostać uzupełniona informacją o ilości jednego lub większej liczby z następujących składników: a) kwasy tłuszczowe jednonienasycone; b) kwasy tłuszczowe wielonienasycone; c) alkohole wielkodorotlenowe; d) skrobia; e) błonnik; f) każda z witamin lub każdy ze składników mineralnych wymienionych w załączniku XIII część A pkt 1 i obecnych w znaczącej ilości, zgodnie z jej definicją określoną w załączniku XIII część A pkt 2.

Powyższe naruszało również art. 4 ust. 1 ustawy *o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych*, zgodnie z którym wprowadzane do obrotu artykuły rolno-spożywcze powinny spełniać wymagania w zakresie jakości handlowej, jeżeli w przepisach o jakości handlowej, zostały określone takie wymagania oraz dodatkowe wymagania dotyczące tych artykułów, jeżeli ich spełnienie zostało zadeklarowane przez producenta.

Ponadto dwa skontrolowane produkty nie zostały odnalezione w rejestrze produktów objętych obowiązkowym powiadomieniem o pierwszym wprowadzeniu do obrotu, prowadzonym przez Głównego Inspektora Sanitarnego. W związku z powyższym Inspektorat przekazał informacje o nieprawidłowościach do właściwych miejscowo Powiatowych Inspektorów Sanitarnych i po zakończeniu kontroli – do właściwych organów WIJHARS. Wobec dwóch przedsiębiorców zostały wszczęte postępowania w związku z wprowadzeniem do obrotu produktów o niewłaściwej jakości handlowej oraz wydano zalecenia pokontrolne.

(akta kontroli str. 11-219)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z tym, że nie stwierdzono nieprawidłowości Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag i wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Rzeszów, 24 lipca 2023 r.

Kontroler
Małgorzata Milanowska
Główny specjalista k.p.

/-/

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie
Dyrektor
Wiesław Motyka

/-/

Kontroler
Robert Szwagiel
Doradca techniczny

/-/